

Lectio divina en dialogisch ontmoeten

1. Lectio divina

Beginhouding

Lectio

Als de H. Schrift geopenbaard is, dan *is* daarin het Woord van God. God spreekt dan in de teksten (alle teksten?) van de H. Schrift doorheen menselijke woorden. De taal, *hoe heilig ook*, waarin de ontvangen openbaringen zijn opgetekend, is cultuur-historisch gekleurd door beelden en symbolen, is ook beperkt door de taalvorm zelf. De H. Schrift is dus een 'volle', maar desalniettemin beperkte manifestatie van het Woord. De diepe betekenislagen onthullen zich niet door letterlijke lezing of door beaming van een *bepaalde* interpretatie. De heilige teksten tonen zich niet door ze vanuit het hoofd alléén spontaan te 'vatten', maar zeker ook door in stilte te *luisteren vanuit het hart* en dan is het *afwachten* wat ontvangen wordt. Er een onderscheid tussen het *spreken* van God en het *schrijven* van de evangelist. Door dit te beseffen blijf je niet stilstaan bij letterlijk lezen van de teksten. Naast *lectio* is dan ook *meditatio* nodig om de tekst te openen, Hem te laten spreken in 'mijn' relatie met de tekst.

MEDITATIO: het overwegen

De betekenisdimensies kunnen zich openen tijdens meditatieve lezing, tijdens het broeden op de tekst in een luisterend houding van het verstand.

Elke dimensie die zich in deze houding van actieve ontvankelijkheid aandient is betekenisvol en kan een poort zijn om de tekst in het hart te gaan beleven. Ik zie nu niet goed een hiërarchie in deze betekenislagen. Mijn beleving van de aangereikte tekst is wel dat ik inzie weinig leeservaring te hebben in het toelaten van de tekst, met name in relatie tot andere teksten (dimensie 3) en door mijn neiging om de historische setting (dimensie 4) over te slaan. Mij raakt vooral de goddelijke werkelijkheid en de dialogische setting. In de dialogische setting (dimensie 5) word ik direct aangesproken, er is geen abstraheren meer mogelijk, ik ben zelf in het geding. Er is dan geen ontkomen aan en ervaar, voel de *pijnlijke* spanning tussen *wat* ik denk te zijn en *wie* ik misschien in wezen ben. Deze confrontatie ontmaskert al onmiddellijk mijn zekerheden, mijn schijn en mijn egogerichtheid ondanks al mijn goede bedoelingen. Er is dan die neiging om gauw daarvan mijn blik weg te trekken, ervan weg te kijken, en vooral *naar buiten* te kijken. De Goddelijke werkelijkheid (dimensie 6) roept huiver en ontzag op en ook een verlangen eraan te mogen participeren. De menselijke woorden die in de teksten klinken raken slechts de buitenkant van de waarheid, de schoonheid en de goedheid van de Heilige. De afstand lijkt zo groot, evenals het verlangen naar nabijheid. Als ik deze tastende woorden zo opschrijf dan is het de goddelijke werkelijkheid die mij diep raakt, en waarvan ik hoop, geloof, weet dat die werkelijkheid mij draagt, dat deze werkelijkheid *om mij* is, en dat deze werkelijkheid ook mijn unieke essentie *in mij* is.

Paul Horbach

ORATIO: het bidden

Ik zelf kan God niet bereiken, maar kan slechts bidden en vragen dat Hij naar mij toekomt en ik naar Hem mag gaan. Dat gebeurt met en in mij bij **oratio**. Althans dat kan gebeuren en dan *is* er oratio. Er vindt dan een omslag plaats. De *activiteit* van de meditatio wordt wonderlijk genoeg door de meditatieve tekstontvouwing omgedraaid in een dankbare *passiviteit*. Gods zegging doorheen de tekst raakt mijn hart, en het hart, mijn ziel, kan niet anders dan bidden,

loven, zingen. Er wordt door mijn hart heen gebeden. Dit kan ik niet zelf bewerkstelligen. Lectio en meditatio *kunnen* voorbereidend zijn. Als dit mij overkomt, dan is dat een genade, want als God door de tekst heen in mij zinkt, kan ik alleen maar (over)vol zijn van Hem. Daarvan stroom ik dan vanzelf 'over'. Misschien dat ik in de oratiobeweging aanvankelijk nog actief kan vragen om deze genade, maar als de genade gegeven wordt dan is daar dat reikende dankverlangen dat bewéégt in de ziel, dat huilt en lacht, en dat *niet* van mij is. In de oratio is het 'mijn' ziel die ontvangt en draagt, en 'ik' word daarin meegenomen. Dit is **Derasj**.

CONTEMPLATIO: het schouwen

Het uiteindelijke doel van de lectio divina en van PaRDeS-leeswijze is, zo wordt gezegd, dichter te komen bij het geheim (**sod**). Het gaat om te naderen tot de mystieke betekenislaag van de heilige teksten, tot de bron met de diepste zeggingskracht in een intimiteit van een *verenigende ontmoeting*. Ik weet niet of dit doel voor iedereen, en voor 'mij' geldt, of 'haalbaar' is, zelfs gewenst is.

In de joods-christelijke kabbalah wordt dit *Kennis door Eenwording* genoemd. Dan is er de meest zuivere vereniging in liefde van God en mens, een elkaar herkenkend aanzien van Gelaat tot gelaat, een wederkerige beschouwing van God in 'mijn' gelaat en van 'ik' in Zijn Gelaat. Een *persoonlijke* relatie, een Ik-Gij relatie die niet verward moet worden met de veelvoorkomende *onpersoonlijke* eenheidservaringen. Beschouwing, **contemplatio**, is alleen maar genade, dat *kan* niet anders. Maar dit is allemaal napraterij, geen eigen ervaring. Er is bij mij alleen *onwetend* en *verlangenloos* vermoeden.

Ik voel *in en voor mezelf* geen streven of verlangen naar deze beschouwing. In mij is er nu vooral het verlangen om de kracht en de genade te ontvangen, om dienstbaar te mogen zijn aan Gods bedoelingen met mij en met mijn leven, door Hem geschonken elk moment weer. Paul Horbach

2. Mystieke dimensie en het dialogisch spreken

De '**dialogische filosofie**' heeft me eigenlijk altijd aangesproken in mijn werk en daarbuiten, in de 'gewone' intermenselijke contacten. In 'mijn' onderwijs het ik steeds geprobeerd *gespreksgroepsonderwijs* gestalte te geven. Mijn leermeester op dit vlak was dr. Hans de Miranda, jongere broer van J. de Miranda, jarenlang naaste medewerker van Martin Buber. Dialogische filosofie is geworteld in het Joodse denken, hoewel Gabriel Marcel, katholiek denker, voor mij deze richting ook representeert. Naast Buber, Rosenzweig en Levinas, is voor mij F. Weinreb heel inspirerend. Voor mij spreekt in een dialogisch gesprek de 'onbekende derde' mee, en deze neemt uiteindelijk het voortouw. Hij is degene die spreekt, toont, geeft. Eigenlijk Hij alléén, wij ontvangen 'slechts' en wórdén daardoor.

Een *echt* gesprek is geen wederzijdse informatieoverdracht, hoewel het daar wel voorzichtig mee kan beginnen. Namelijk als een begin van je bloot geven, ontpantseren, 'naakt worden'. Een tastende voorlopige verkenning, je bereid laten weten. Het is ook geen subject-subject verhouding, bemiddeld door een object. Het gaat niet over 'watten' (objecten), eigenlijk gaat het 'nergens' *over*!

Gesprek is in wezen ontmoeting, wordt tenminste door de potentiekracht van ontmoeting geschraagd. Zo'n gesprek over 'niets' is een *wonderbaarlijk* gebeuren waar in en door het gesprek twee polen 'ontstaan'. Twee subjecten worden door dit spreken twee personen waarin de 'onbekende derde', de Persoon bij uitstek, zich manifesteert op een volstrekt unieke, eenmalige wijze. De onkenbare Wie ontsluit zich uniek én draaglijk, toont zijn Gelaat en spreekt zijn Woord in de wie'en van de personen. Hierin wordt het menszijn ten

diepste ervaren, en dat lijkt mij te zijn: uniek participeren aan Wie, en Hij Die Is mogen weerspiegelen én doorgeven.

In de Joodse mystiek wordt gesproken over het *Tussen*, tussen mij en de ander, tussen mij en tekst, tussen mij en manifestatie. Dit *Tussen* is levend, omvat en doordringt mij, is de heilige eeuwige Ruimte waarin alle manifestatiemogelijkheden van Hij Die is, ik noem Hem *de Heilige*, aanwezig zijn. Althans zo doorvoel 'ik' het. En in een dialogisch gesprek ontstaat een gespreksruimte die participierend verbonden is met deze heilige Ruimte, met dit *Tussen*. In de 'gespreksruimte' actualiseert de Heilige, als Hij dat wil (!), een unieke manifestatiemogelijkheid. Een manifestatie van Liefde vanuit de eeuwige ruimte in onze ruimte, in 'onze' wereld. De gesprekspartneren bieden als het ware 'hun' ruimte aan, delen deze in heilige gemeenschappelijkheid, en krijgen relatie met het Woord en worden eraan dienstbaar, *worden* personen. In deze *driehoeksrelatie* incarneert het Woord in de personen die zo worden. De Heilige heiligt Zijn Naam uniek in de namen van personen, in wie wij ten diepste zijn. (Onze Vader)

Voor mij is het een 'openbaring' om te vernemen dat ook heilige teksten 'dialogisch' gesprek kan zijn. Daar ben ik dankbaar voor. Nu 'begrijp' ik misschien waarom sommige teksten zo 'onlogisch' en los van inhouden en betekenissen (lijkt het), zo'n diep gevoel van dankbaarheid, verlangen, ook van weemoed, maar in ieder geval van *leven* doen ervaren. Dat is niet 'van mij', maar dat is wat zich dan in mij, in mijn ziel lijkt uit te drukken.

Als ik zo naar de heilige teksten 'kijk' als de mogelijkheid van de dialoog, als ik de tekst wil ontmoeten, dan moet ik bereid zijn, me erop *voorbereiden*. En mijn 'gesprekspartner', de heilige tekst is daar altijd al wachtend toe bereid, wat bijzonder, wat een genade! Het ligt grotendeels aan mij of de 'tussenruimte' tussen mij en de tekst zich opent! Hier is dus de beginhouding van bijzonder groot belang, en ook of ik de tekst inderdaad als 'de ander' tegemoet treedt, niet als denkconstructie, maar werkelijk vanuit mijn hart en hoofd. In zo'n ontmoetende houding ben ik niet meer erop uit om *bepaalde* betekenissen van de tekst te *ontdekken*. Door mijn gevormd (misschien wel enigszins misvormd) vóórverstaan en door de gelezen hermeneutische theorie is het gevaar *voor mij* aanwezig dat ik uitsluitend van daaruit *grijp* naar de tekst. Dan zal ik de tekst waarschijnlijk subjectief en naar mijn volle tevredenheid te begrijpen. Maar dan sta ik centraal als actor, ben dan niet *medespreker*. Dit is geen dialogische spreken, zie ik nu. Wat ik zo *vanuit mezelf* begrijp is misschien nuttig als voorbereiding (maar hier moet ik echt oppassen!) en misschien achteraf nuttig om wat zich in het gesprek getoond heeft, ook in mij, enigszins te duiden, een naam te geven, om de herinnering aan het gesprek houvast te geven.

Ook de *sprekende* tekst weet niet 'van tevoren' wat ze mij zal zeggen en wat ik haar zal zeggen. Hij die 'achter' mij en de woorden staat, spreekt in dit gesprek in mij en in de tekst en drukt in ons uit wat Hij wil uitdrukken. Zoals ik mijn 'niet weten' moet koesteren opdat ik 'naakt' kan zijn, zo 'weet' de tekst ook niet welke verborgenheden in haar besloten liggen en welke verborgenheden buiten haar en buiten mij door 'ons' gesprek door Hem onthuld worden. En in de genadige onthulling word ik persoon omdat zijn Woord concreet en uniek in mij incarneert. Daarvoor ben ik en daardoor kan ik *mens* worden.

Ik ben me er ten volle van bewust dat dit spreken over de mystieke dimensie van de tekstlezing, de *contemplatio*, iets geheel anders is dan de *contemplatio* zelve. Het is voor mij een eerbiedige benadering van contemplatie en goddelijke mysterieën vanuit een zacht vermoeden en reikend verlangen, waarbij de *openende* teksten van dialogische 'filosofen' in mijn hart en hoofd resoneren. Daar ben ik dankbaar voor.

De contemplatie, de vereniging in liefde, die uitsluitend door genade kan worden ontvangen en die op tal van manieren in symbolische taal door mystici is uitgedrukt, is uiteindelijk *niet* het finale doel van de lectio divina, of van de geestelijke weg. Uit de joods-christelijke teksten die ik mocht lezen, blijkt dat de mentaliteit *concreet* moet zijn en blijven. Daar zeg ik ten volle ja tegen! De Liefde wil niet *in mij* blijven, maar wil in haar overvloedigheid doorstromen, alles in haar laten genieten, en wil mij daarbij 'gebruiken'. 'Mijn' omvorming in liefde is nooit af, maar steeds ook een concreet proces waarin ik door mijn aanwezig zijn - door mijn doen en laten hier - de anderen en alles toelaat in 'mijn' door liefde geopende ruimte. Door de mystieke aanraking van Liefde neemt mijn concrete verantwoordelijkheid (Levinas) toe. Deze kan ik uit de weg gaan, hier ben ik immers vrij. Er is een mogelijkheid om zelf in de Liefde op te willen gaan, als een druppel water in de oceaan. Dan zal de liefde mij desondanks liefhebben, maar tevens *huilen*. Ben ik bereid de verantwoordelijkheid die mij doet terugdeinzen toch tegemoet te treden, dan word ik dienaar, dienaar van de Liefde. Dan word ik zelf misschien liefde (*pars pro toto*), zonder dat ik dat *voor mij* wil.

Paul Horbach